

Případem  $n$  spojitých odpovědí se zabývá tzv. latentní profilová analýza; ve tvaru výpočetních rovnic se objevují hodnoty průměru, kovariance, jak v celém latentním prostoru, tak i v jednotlivých třídách, do nichž se latentní prostor rozkládá.

Nejobecnější je případ, kdy jak zjevné, tak i latentní proměnné jsou spojitě reálné proměnné.

V deváté kapitole autoři uvažují případ, kdy může během času docházet k přechodu individui mezi jednotlivými třídami, tj. četnosti tříd jsou nyní funkcemi času  $\gamma^{\alpha} = \gamma^{\alpha}(t)$ . Uvažují pravděpodobnosti přechodu daného individua během časového intervalu řešení z jedné třídy do druhé. Tyto úvahy potom vedou obecně k otázce užití markovovských řetězců v latentní strukturní analýze.

\* \* \*

Kniha obsahuje velký počet problémů, až již zcela řešených, či v rozpracovaném stavu. Velmi podrobně a přehledně jsou podány modely diskretních tříd a spojitého rozložení v obecném tvaru. Speciální typy modelů jsou buď jen naznačeny, nebo nedořešeny, přičemž autoři většinou uvádějí, kde asi může být řešení. Text je doplněn velkým počtem numerických příkladů z výzkumů prováděných v různých institucích, převážně z výzkumů, které provádělo Bureau of Applied Social Research Kolumbijské university.

Při čtení knihy vyvstane otázka vztahu faktorové analýzy jakožto techniky studující interelace indikátorů a jejich vztah k vytvořené hypotéze na jedné straně a latentní strukturní analýzy na druhé straně. Obě metody jsou si v některých směrech podobné, ale současně se v některých základních směrech liší. Metodu latentní struktury lze specifikovat jako model současně ohlasující a prognostický.

Lazarsfeldovo jméno a jeho práce jsou čtenářské obci velmi dobře známé, omezím se proto na druhého z autorů — Henryho. Dřívější žák Lazarsfeldův zpracoval převážnou část matematické argumentace nejen v této knize, ale i v dalších pracích, které vyšly z jejich autorské dílny. To, že problematika a myšlenky v knize prezentované jsou rozebírány a vyjádřeny v přesném a názorném jazyce matematiky, je zřejmě způsobeno jeho vlivem.

Matematický aparát, který je použit, sestává především z maticového počtu v dosti širokém rozsahu, základu počtu pravděpodobnosti, základu diferenciálního a integrálního počtu a matematické statistiky. Některé části knihy vyžadují znalosti z vyšší matematiky.

Kniha se jistě významně řadí do ještě ne příliš rozsáhlé knihovny matematické sociologie — pochááme-li ovšem stranou studie vztahující se ke zpracování hromadných dat apod.

Kapitola *Stárnutí v západní kultuře* vyšla z pera E. W. Burgesse a v hlavních rysech tvoří nástin problematiky zpracované v dalších částech příručky. Při stanovení kritérií „západní kultury“ klade autor důraz na: 1. industrializaci a urbanizaci, 2. rozvoj vědy a techniky, 3. rozvoj medicíny a s ním související prodloužení života, 4. růst demokracie, 5. rozvoj sociální gerontologie, resp. vědy o stárnutí z psychologického a sociálního aspektu.

Stárnutí není daný stav, je to dynamický proces, a právě jeho dynamičnost a kontinuita jsou zdrojem těžkostí při stanovení jeho dolního časového limitu. V praxi by tento limit mohl být měřitelný zákonitým přiznáním nároku na důchod; jednotlivé země se však v tomto směru velmi liší (dolní limit se pohybuje mezi 60–70 roky u mužů a mezi 55–70 u žen). V budoucnosti se pravděpodobně podaří vypracovat lepší systém kritérií, než je současně hodnocení podle věku (Havighurst navrhuje sociologickou definici stárnutí vycházející z redukce sociální kompetence).

Problematika, kterou se latentní strukturní analýza zabývá, je značně rozsáhlá a poskytuje dostatečný prostor pro další bádání a aplikace, jejichž výsledkem by zřejmě byly nové modely. Tento úkol staví autoři nejen sobě, ale i čtenáři.

Marta Hurtová

**E. W. Burgess (ed.): Aging in Western Societies** (Stárnutí v západních společnostech) Chicago—London, University of Chicago Press 1969.

Meziuniversitní výchovný institut pro sociální gerontologii (The Inter-University Training Institute in Social Gerontology), založený při Michiganské universitě, si jako jeden ze základních úkolů vytyčil úkol zpracovat příručky obsahující nejnovější poznatky z oblasti sociální gerontologie. Recenzovaný sborník je jednou z těchto příruček, které mají sloužit zejména jako pomůcka pro učitele a výzkumné pracovníky v sociologii, psychologii, fyziologii a dalších příbuzných oborech. Sborník podává přehled o gerontologických problémech a způsobech jejich řešení v jednotlivých zemích Západu, obsahuje plány a programy vypracované různými evropskými národy s cílem zlepšit situaci starých členů společnosti. Příručka je rozdělena do tří částí. První část je věnována všeobecné tematice sociální gerontologie, zpracované známými odborníky v této oblasti (problémy struktury populace, zaměstnání a důchodu, ubytování starých lidí, fyzického a psychického zdraví, změn v rodinných strukturách, života mimo rodinu a práce). Druhou část tvoří 14 případových studií, které představují informaci o některých průkopnických gerontologických projektech v evropských zemích. Třetí část obsahuje statistické tabulky a různé údaje doplňující teoretické studie a umožňující hlubší komparativní ana-

lýzu gerontologické situace v jednotlivých zemích. Každá kapitola je doplněna obsažnou bibliografií. Hlavním cílem sborníku je zpřístupnit výsledky evropské gerontologie a prakticky je využít na americké půdě, kde současný status quo na tomto poli je přinejmenším nevyhovující.

Podstata stárnutí, problematika starých lidí, sociální akce a programy jsou analyzovány ve třech hlavních dimenzích sociálních změn: 1. ekonomický trend devatenáctého a dvacátého století, 2. výsledné změny v socioekonomické struktuře společnosti, 3. kulturní rozdíly mezi různými zeměmi.

Základním ekonomickým trendem v posledních 15 dekadách v Evropě byla industrializace, urbanizace a s nimi spjaté procesy změn i v jiných sférách společenského a individuálního života (změny v celkové struktuře společnosti, změny v rodinných strukturách, v mezinárodních vztazích atd.). V rámci jednotlivých zemí evropské kultury se objevily specifické problémy a specifické způsoby jejich řešení.

\* \* \*

Základní sociální trendy, které sehrály důležitou roli při změně postavení starých lidí ve společnosti, jsou podle Burgesse tyto: průmyslová revoluce a s ní související přesun výroby z rodiny do továrny, změny v proporcích zemědělské a průmyslové výroby, vystřídaní venkovského způsobu života životem městským, redukce osobních sociálních kontaktů a zvýšená tvorba neosobních kontaktů, změněný způsob sociální kontroly, redukce účasti v primárních skupinách a její vzrůst v sekundárních skupinách, pokles citových a vzrůst racionálních vztahů.

Současná západní kultura je charakterizována růstem velkých organizací ve všech sférách života. Základním problémem se stává konflikt, který vzniká mezi tlakem organizací vyžadujících konformitu a mezi touhou po sebevyjádření, po individuální iniciativě a originalitě. Neméně charakteristický pro západní kulturu je trend k automatizaci a s ním související vzrůst volného času — problém dostatečně nevyřešený, volající po nových námetech, po nových formách organizace a po maximalizaci výhod a minimalizaci nevýhod plynoucích z existence tohoto novodobého problému. Komplex výše uvedených dynamických trendů má významný dopad na celou měnicí se společnost, zejména na stárnoucí populaci. Podíl starých lidí ve společnosti roste, ale jejich funkce, sociální role a statusy zaznamenávají pokles. Autor mluví o tzv. „bezrolové roli“ starých lidí. Existuje systém stereotypů a mýtů snažících se sankcionovat onu „bezrolovost“ starší; například pasivita je očekávaný vzor chování starých lidí v důchodu, závislost na jiných je nevyhnutelným následkem pokročilého věku — podle Ethel Shanasové je to návrat do druhého dětství. Starí lidé často akceptují tyto stereotypy a tím nepřispívají

ke zlepšení situace. Burgessova analýza „bezrolové role“ představuje víceméně ideální konstrukci, která má sloužit jako pomůcka k měření reality. Nejzávažnějším problémem „bezrolovosti“ je nalezení nových vzorů aktivit volného času a nových rolí majících funkční hodnotu jak pro jedince, tak i pro celou společnost.

V kapitole *Struktura populace* a její trendy autoři P. M. Hauser a R. Vargas zpřesňují pojem stárnutí populace a jako základní faktory mající vliv na populační strukturu uvádějí pokles fertility a mortality. Migrační pohyby nepředstavují tak podstatný zásah, pokud nejde o migraci velkých skupin, ve kterých by výrazně dominovaly některé věkové vrstvy. V analýzách věkové struktury světové populace definovala OSN arbitrárně národy takto: „Mladé“ národy jsou takové, které mají méně než 4 % lidí ve věku 65 let a starších; „dospělé“ národy jsou takové, které jich mají 4–7 %; „staré“ národy jich mají více než 7 %. Kategorie „mladých“ národů se kryje s ekonomicky málo vyvinutými zeměmi. „Mladé“ národy mají relativně vysokou všeobecnou úmrtnost, ale údaje jsou částečně zkresleny neúplností registrace úmrtí. Severní a západní Evropa představuje skupinu „nejstarších“ národů. Bylo by mylné se domnívat, že stáří národa je nemennou daností. Stárnutí je kontinuální proces, a jak ukazují analýzy většího počtu starých národů, je produktem dvacátého století. Změněná skladba populace podle pohlaví ve skupině 65letých a starších je výsledkem celého souboru vlivů, jako je selektivní migrace, rozdíl v počtu válečných ztrát a v minulé a současné fertilitě. Má-li zůstat věková struktura populace stálá, musí všechny věkové skupiny růst v téměř poměru jako celková populace. Tím, že skupina věkově starší roste rychleji než věkové skupiny mladší, narušuje se proporční jednotka. Poměr mezi růstem starší a mladší populace tvoří index intenzity stárnutí. Stárnutí populace je tedy mnohem složitější proces než stárnutí jedince; může se pohybovat oběma směry, kdežto věk jedince má jednosměrný trend.

E. W. Burgess a S. L. Wolfbein rozebírají v kapitole *Zaměstnání a důchod* problém důchodu. Doba, kterou jedinec prožívá jako ekonomicky aktivní člen společnosti, je funkcí několika veličin, jež jsou ve vysoké korelaci se sociálním a ekonomickým stavem země. Konstatování, že všechny tři složky — celková délka života, pracovní život a mimopracovní život — v posledních padesáti letech rostly současně, tvoří základní rámec problému. Starší osoby se stávají stále významnějším faktorem v pracovních zálohách společnosti, přičemž ekonomické a sociální pozadí má vliv na určité odchylky v podíle starších lidí v jednotlivých profesích. Prognózy pracovních sil musí počítat s výrazným přírůstkem starších pracovníků, zároveň však s možnou variabilitou základního populačního profilu země.

V současnosti existují dva základní pohledy na důchod. Negativní koncepce zdůraz-

ňuje odchod z výdělečné činnosti a aktivního života, kdežto pojetí pozitivní definuje důchod jako nový způsob života. Mezi faktory, které mají vliv na procento starých lidí na odpočinku, zdůrazňují autoři zejména přímě-  
řenost výše důchodu, omezené možnosti za-  
městnání, vliv profesionální struktury na  
možnosti zaměstnání, zdravotní stav jedince  
a osobní vztah k důchodu.

W. J. Kohen v kapitole *Příjmy a nemocen-  
ské pojištění* podává přehled programů usku-  
tečňovaných v poslední době v USA a v zá-  
padní Evropě a účastí v požadavek zajistit  
starým lidem ochranu před většími ekono-  
mickými a sociálními riziky života, nikoli  
však charitativním způsobem. Pro evropské  
země je charakteristická větší státní inter-  
vence než v USA, kde se dnes o evropských  
zkušenostech mnoho diskutuje. Zabývá se  
též ekonomicko-finančními aspekty tohoto  
problému.

W. Donahue se ve studii *Bydlení a veřejné  
služby* zabývá přehledem hlavních trendů  
v uspokojování bytových potřeb starších  
lidí v některých evropských zemích. Zajiš-  
tuje základní koncepce a principy tohoto  
typu bytové politiky. Teprve dvacáté století  
přineslo na tomto poli reformátorské myš-  
lenky zdůrazňující vyšší stupeň společenské  
úcty vůči těm jedincům, kteří v důsledku  
věku nebo špatného zdravotního stavu ne-  
jsou schopni starat se sami o sebe. Autorka  
rozděluje tři základní kategorie bydlení sta-  
rých osob: samostatné bydlení, společné by-  
dlení v komunitách pro normální staré lidi,  
útluky pro chronicky nemocné staré osoby.  
Téměř všeobecně uznávaný princip, že staří  
lidé mají v rámci možnosti žít nadále ve svých  
vlastních domovech, mluví ve prospěch sa-  
mostatného bydlení, záruky soukromí a indi-  
viduální svobody. Výsledkem realizace tohoto  
principu jsou různé typy bytů s bezpečnými  
a pohodlnými možnostmi pohybu v obývacích  
prostorách a s manipulovatelným domácím  
zařízením. Zejména po druhé světové válce  
se v Anglii, Holandsku, Švédsku a jinde  
vytvářejí typy komunit, v nichž se dbá na  
redukcii institucionálního charakteru a při-  
blížení se typu rodinného bydlení. Evropská  
gerontologové poukazují na psychické výho-  
dy separace v podstatě zdravých starých  
osob od chronicky fyzicky nebo psychicky  
nemocných starých lidí. Nejrozvinutější sy-  
stém nemocnic pro geriatrické pacienty má  
Anglie. V Anglii byly vytvořeny i tzv. polo-  
typy — instituce kolísající svým charakte-  
rem mezi nemocnicí a soukromým domovem.  
Jsou určeny pro ty starší nemocné osoby,  
které nepotřebují nákladné nemocniční oše-  
tření, potřebují však běžnou menší pomoc.  
Jiným podobným zařízením jsou „half-way  
convalescent homes“, které představují místo  
jakéhosi tranzitu pro geriatrické pacienty po  
jejich propuštění z nemocnice před návratem  
do samostatného bytu. Uplatnění principu  
samostatného způsobu bydlení starších lidí  
vyžaduje zvýšenou úroveň veřejných služeb  
poskytovaných těmto lidem. V tomto směru  
USA za evropskými zeměmi zaostávají. Eko-  
nomické náklady programu veřejných služeb

jsou však pro společnost výhodnější než vý-  
stavba a provoz institucí pro ubytování sta-  
rého obyvatelstva.

Rozpad klasických rodinných struktur, exis-  
tence nukleární rodiny jako všeobecného  
typu rodiny v západní kultuře zvyšuje na-  
lehavost řešení problému: co se starými lid-  
mi v rodinách. Z četných sociologických vý-  
zkumů vyplývá, že starý člověk preferuje  
samostatný způsob života, vysoce si cení ne-  
závislosti na dětech i tehdy, když s nimi  
a s jinými příslušníky rodiny udržuje časté  
kontakty. Budováním speciálních moderních  
a ne drahých obydli se může poskytnout  
značnému počtu starého obyvatelstva život-  
ního prostředí odpovídající jeho fyzickým  
a psychickým potřebám, aniž by přitom byly  
překročeny finanční možnosti těchto lidí.

Conditio sine qua non úspěšné realizace ta-  
kových projektů je dokonalá znalost vztahu  
subjektů samých k tomuto řešení. Dá se říci,  
že většina starých lidí dává přednost svému  
starému domovu, — i když už po mnoha  
stránkách nevyhovuje — před cizím prostře-  
dím v ústavních zařízeních. Faktory vedoucí  
starší osoby k rozhodnutí žít v ústavě jsou  
zhruba tyto: nízká životní úroveň, nevyhovu-  
jící bydlení, neschopnost vést si domácnost,  
ekonomická nejistota, sociální izolace, malá  
osobní prestiž, emocionální napětí vyvolané  
vědomím vlastní závislosti. Příznačným zna-  
kem pro západní kulturu v tomto směru je,  
že větší část podpor pro realizaci programů  
tohoto typu pochází z náboženských organi-  
zací, od místních autorit, dobrovolných sdru-  
žení, jedinců a v poslední době i z vládních  
dotací. Průmyslová společnost, způsobující  
rozpad mezigenerační jednoty, musí převzít  
alespoň část odpovědnosti za starší obyvatel-  
stvo a musí si uvědomit, že věkově starší  
skupina má právo na svůj podíl z obecného  
blahobytu dostupného ostatním věkovým  
skupinám.

Podrobný rozbor různých typů bydlení pro  
starší lidi může být podnětný při tvorbě no-  
vých projektů podobného zaměření. Nedá se  
říci, že existují dokonalé typy domovů pro  
staré; jejich zdokonalení může být dosaženo  
pouze za předpokladu kooperace sociologů,  
psychologů, lékařů a architektů.

E. W. Burgess ve stati o *rodinné struktuře*  
srovnává postavení starých osob v kontextu  
rodiny v minulosti a současnosti. V době  
před průmyslovou revolucí dosahovali staří  
lidé pocitu životního uspokojení zejména  
prostřednictvím svého členství v rodině. Vý-  
sledky ekonomického a sociálního vývoje  
v tomto století vedly ke zmenšení ekonomic-  
ké funkce rozšířené rodiny i ke změně rolí  
a statusů starých lidí. Urbanizace vytvořila  
nové vzory chování — podle Sauvyho je dů-  
ležitým faktorem vyvolávajícím změny v ro-  
dinách prostorová rozptýlenost rodin a s ní  
související pokles rodičovské autority, zvýše-  
ná emancipace žen a dětí. Prodloužení lid-  
ského života a dřívější odchod na odpočinek  
vytvářejí pro starší lidi nové pole seberealiz-  
ace — rozvíjení aktivit volného času, vy-  
tvoření nového životního stylu, nezávislého

na dětech. Rodinná struktura byla vždy velmi pružná, pokud jde o adaptaci k různým ekonomickým a sociálním podmínkám. Přehled rodinných struktur v zemích západní kultury postihuje Burgess těmito třemi typy: 1. patriarchální rozšířená rodina na farmách a ve městech; 2. matriarchální rozšířená rodina ve městech; 3. autonomní nukleární rodina. Rozšířená rodina byla kdysi převažujícím typem, a to ve formě matriarchální nebo patriarchální. Zajišťovala přechod majetku, tradice a pevných mezirodových vztahů z jedné generace na druhou. Le Play se obával o osud patriarchální rodiny v době nástupu industrializace. A právě tak jako prošla změnami patriarchální i matriarchální rodina, prochází změnami i nukleární rodina. Změny se projevují zejména v tom smyslu, že pocit povinnosti a závazku ze strany dospělých dětí výrazně poklesl v důsledku zavedení sociálního pojištění, lékařské péče a jiných veřejných služeb. Mění se i vztah prarodičů k vnoučatům a staří lidé v postavení prarodičů jsou zbavováni některých typických rolí.

V kapitole *Život mimo rodinu a práce* si R. J. Havighurst všímá komplexu rolí jedince a jejich transformace v posledních etapách života ze všech hledisek: 1. materiální zabezpečení starých lidí, 2. vytvoření vhodného životního prostředí, 3. psychologicko-sociální jako tendenci k autonomii na jedné straně a tendenci k apatičnosti a pasivitě na straně druhé, můžeme konstatovat, že v současné západní společnosti převládá do jisté míry první tendence. Úkolem společnosti je vytvořit podmínky pro realizaci této tendence, poskytnout starým lidem nejen materiální hledisko — stimulace vztahů a aktivit, které u starých lidí podporují sebevědomí a sebeúctu. Vytváření takových vztahů a aktivit je nutnou kompenzací ohrožení ego, na něž kritické životní období útočí zmenšením fyzických a psychických schopností, zmenšením uspokojení z práce a ztrátami životních druhů. Některé společnosti dosti úspěšně řeší ekonomický a ubytovací aspekt problému, málokterá se však může pochlubit uspokojivým řešením psychologicko-sociálního aspektu. Každý jedinec je nositelem komplexu rolí: stupeň, v němž se s rolemi identifikuje, je obrazem jeho sociálního života. Každá etapa životního cyklu je charakterizována kvalitativně i kvantitativně odlišnými soubory rolí. Staří je považováno za krizové období právě proto, že v důsledku celkového ochabnutí sil se komplex rolí redukuje na minimum. Havighurst zkoumá sociální role starého člověka ze dvou hledisek: co společnost očekává od starých lidí a jak úspěšně se staří lidé svých rolí zhosťují.

Označíme-li převládající tendence v sociální politice zaměřené na staré obyvatelstvo ekonomickou jistotou, ale i možností sociální interakce podle jejich volby, možnost společenské aktivity, zajistit jim určitou prestiž a sebeúctu a umožnit jim i v pozdějším věku vhodné vzdělání napomáhající jejich úspěšné seberealizaci v pozdějších fázích života.

Sborník obsahuje další kapitoly analyzující fyzický a duševní stav starých lidí, všeobecné přehledy o současném výzkumu a metodologické návody pro další výzkumy. Fotografická dokumentace a popisy řešení domovů pro staré dotvářejí představu o situaci v některých evropských zemích. Sborník představuje určitý průřez gerontologické problematiky v západní Evropě a částečně i v USA, nekomplexnost a fragmentárnost tohoto průřezu však jeho kvalitu snižuje.

Mnohé názory uvedené v recenzovaném sborníku jsou viditelně poplatné buržoaznímu přístupu ke zkoumanému jevu. Tak například E. W. Burgess si při analýze základních sociálních trendů, které hrají důležitou roli při určení postavení starých lidí ve společnosti, sice všímá důsledků průmyslové revoluce, proporcí změn v jednotlivých oblastech výroby, redukce osobních kontaktů atd., ale ignoruje faktor primární, jímž je třídní příslušnost stárnoucího jedince. Všechny ostatní zmíněné faktory působí totiž přes tento primární determinující filtr.

Posuzujeme-li problém z pozic marxistické filosofie, je třídní zařazení jedince základní determinantou jeho postavení v sociálním systému, a to bez ohledu na jeho věk, ve všech životních fázích. Z tohoto zařazení vyplývají i ostatní charakteristiky a faktory, jako např. ekonomická, materiální zabezpečenost, stupeň společenské úcty, prestiže, perspektivy do budoucnosti, způsob bydlení, způsob trávení volného času, způsob uspokojování zájmů, zálib atd. Je samozřejmé, že třídní příslušnost, a tím i pole možností, které byly člověku vymezeny v době jeho ekonomicky aktivního života, se přenášejí i do období po jeho odchodu do důchodu.

Za kritickou zmínku stojí též problém sociálních prognóz, a to zejména prognóz pracovních sil, o nichž se zmiňují E. W. Burgess a S. L. Wolfbein. V rámci západní kultury, na niž se autoři zaměřili, nelze totiž mluvit o sociálním plánování v celospolečenském smyslu, a to už z toho důvodu, že kapitalistický společenský systém neposkytuje vhodnou bázi pro plánování v celospolečenských rozměrech. Roztříštěnost zájmů, soukromovlastnické vztahy, privilegovanost mocenské třídy — to všechno jsou nemalé důvody pro vznik rozporů a znemožnění realizace jednotného společenského plánování v jakékoli oblasti, tedy i v oblasti sociální gerontologie. Komplexní řešení problému umožňuje právě pouze socialistické zřízení, které důsledně prosazuje celospolečenské zájmy a má pro jejich realizaci i vhodné objektivní podmínky.

Je sice pravda, že sociální gerontologie je ve většině socialistických zemích teprve v počátcích, mnohé fakty z praktické politiky v oblasti péče o staré lidi v našich zemích by si však zasloužily větší pozornost. Tak například situace, které je ve sborníku věnována kapitola *Příjmy a nemocenské pojištění*, by v záběru rozšířeném na socialistické země výrazně změnila svůj profil. Poměrně nízká věková hranice odchodu do důchodu

a zejména plánovitý ráz sociální politiky, kterou v této oblasti provádí socialistický stát, je na zřetelně vyšší úrovni než sporadické intervence a opatření charitativního charakteru v kapitalistických zemích.

Přes určité výhrady, z nichž uvádíme pouze ty nejdůležitější, může být soubor západoevropských a amerických studií v mno-

hých směrech podnětný i pro nás. Bylo by jistě potřebné a užitečné podporovat intenzivní spolupráci gerontologů socialistických zemí v této oblasti. Výsledky takové spolupráce by mohly být rychleji a úspěšněji realizovány vzhledem k objektivním možnostem, které socialistické zřízení poskytuje.

*Etela Farkašová*